

Висновки. Отже, у другій половині ХХ ст. виданню спеціальної літератури для батьків приділялася значна увага. Така література публікувалася великими накладками. У ній у доступній формі висвітлювалися цілі та завдання виховання, вікові особливості дітей, методи і прийоми педагогічного впливу, форми роботи школи з сім'єю й громадськістю та інші питання, що цікавили батьків того часу. Книги були надійними помічниками в педагогічній самоосвіті батьків, допомагали їм запобігати помилкам у вихованні, підвищували їхню педагогічну та психологічну культуру.

Подальші дослідження передбачають вивчення інших напрямів підвищення педагогічної культури батьків у досліджуваній період.

Література

1. Аркин Е.А. Родителям о воспитании / Е.А. Аркин. – 3-е изд. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1962. – 347 с.
2. Воспитание детей в семье : книга для родителей / [ред. З.И. Равкин]. – М. : Учпедгиз, 1959. – 432 с.
3. Диалоги о воспитании / [ред. В.Н. Столетов, сост. О.Г. Свердлов] – М. : Педагогика, 1982. – 335 с.
4. Семейное воспитание : словарь для родителей / [авт.-сост. Р. Бамм, Б. Бараш, О. Воробьева и др.]. – М. : Просвещение, 1967. – 349 с.
5. Соловейчик С.Л. Педагогика для всех : книга для будущих родителей / С.Л. Соловейчик. – М. : Дет. лит., 1987. – 365 с.

ДМИТРЕНКО Т.О., ЛАВРИК Т.В., ЯРЕСЬКО К.В.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПЕДАГОГІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ ЯК ПІДГРУНТЯ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ПОВНОТИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток педагогіки в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. виявився в таких основних напрямках дослідження педагогічних об'єктів і зв'язків між ними, як:

1) інтенсивне формування дедуктивного складника науки, що зумовило її перехід до індуктивно-дедуктивного типу (В.П. Беспалько). Як відзначав К. Маркс, у пізнанні суспільних об'єктів неможливо користуватися ні мікроскопом, ні хімічними реактивами; і те, й інше має замінити сила абстракції.

У педагогіці широко використовуються такі абстракції: педагогічна система, педагогічний процес, педагогічна ситуація, факт тощо. Специфікою їх існування є реалізація взаємозв'язків, наприклад, у педагогічній системі відбувається педагогічний процес, ситуацію слід розглядати у статичі як педагогічну систему, а в динаміці – як педагогічний процес;

2) розвиток системного педагогічного мислення, що ґрунтується на застосуванні сукупності підходів, які дають змогу розглянути педагогічні об'єкти з різних боків. Серед таких підходів: системний (структурно-функціональний і генетичний); культурологічний (концепції: аксіологічна, діяльнісна, діалогічна); ресурсний (опис критеріїв і обмежень у формулюванні завдання оптимізації педагогічних об'єктів); тезаурусний (узгодження понять та їх визначень); факторний (виявлення факторів, суперечностей, умов зменшення рівня їх дії); кібернетичний (організація, управління, спілкування між суб'єктами педагогічної системи); технологічний (розгляд багатовимірної технології процесу як сукупності мети, етапів, засобів, результату); а також синергетичний, особистісно-діяльнісний тощо.

3) удосконалення поняттєвого апарату педагогіки було здійснено на основі закону зовнішнього доповнення, згідно з яким педагогічні об'єкти слід розглядати як багатовимірні, тобто виявляти і досліджувати зв'язки між об'єктами, що належать до одного типу.

Наприклад, педагогічна система:

– за суб'єктом і об'єктом впливу – індивідуальна (суб'єкт і об'єкт впливу – учень); групова (суб'єкти – педагог, об'єкт – група учнів); навчального закладу (суб'єкт – керівництво, об'єкт – колектив закладу); суспільства (суб'єкт – держава, об'єкт – суспільство) тощо;

– за об'єктом проектування – середня загальноосвітня школа, вищий навчальний заклад, дитячий садок тощо;

– за наявністю або відсутністю зворотного зв'язку – відкрита або закрита, відповідно;

– за структурою – система організації (спілкування) зі складниками: педагог, цілі, принципи, зміст, методи, форми спільної діяльності та учні, і система управління: педагог, цілі, принципи, зміст, методи, форми й діяльність учнів, а також зв'язки (прямі, зворотні).

Педагогічний процес розглянуто як тривимірний об'єкт, оптимальне функціонування якого забезпечується, зокрема, додержанням таких умов: впливу на особистість учня під час організації, на його діяльність – під час управління (співуправління, самоуправління). На орієнтовному етапі процесу системоутворювальним фактором є організація, на пізнавально-перетворювальному – управління і на контрольно-рефлексивному – спілкування [1];

4) розширення системи освітніх парадигм (знаннієва, культурологічна, гуманістична, людиноорієнтована тощо) через парадигму управління, згідно з якою компоненти педагогічної системи є засобами управління діяльністю учнів, що збільшує міру різноманітності діяльності органу управління (У.Р. Ешбі). На основі законів управління (необхідної різноманітності, екстремальності, зворотного зв'язку, зовнішнього доповнення) – розроблено моделі [1]:

– педагогічної системи – множинна (компоненти системи є елементами множини, розташованими в необхідному порядку), графова (компоненти системи є вершинами графа, а зв'язки між ними є його дугами), структурно-функціональна (структуру становлять компоненти і зв'язки між ними; кожному компоненту (системі) відповідає певна функція);

– педагогічного процесу – структурно-функціональна – з такими компонентами: цілі, фактори, суперечності, особливості процесу, педагогічна система, механізми здійснення процесу, відповідні технології, результати;

– педагогічної технології – множинна, графова.

Аналіз результатів розвитку педагогіки за вказаними та іншими напрямками дав змогу глибше пізнати сутність педагогічних об'єктів і зв'язків між ними. Так, педагогічна система, яка є тривимірною, включає багато компонентів і зв'язків; вона характеризується великою кількістю різноманітності і тим самим забезпечує оптимізацію педагогічного процесу за визначеними критеріями й обмеженнями (Ю.К. Бабанський, М.М. Поташник, Т.В. Лаврик, О.В. Молчанюк).

Метою статті є визначення структурно-функціональної повноти наукового дослідження з педагогіки на основі врахування взаємозв'язків педагогічних об'єктів.

Новий тлумачний словник української мови надає дефініцію повноти як вичерпної достатності, повного складу, необхідної кількості; вичерпності (усебічності) [2, с. 470].

Аналіз визначення повноти показує, що стосовно будь-якого об'єкта повнота відображає його структуру (повний склад), функції (необхідність і достатність), якість (усебічність). Якщо об'єктом розгляду є дослідження з педагогіки, то його структуру слід описати через макро- і мікроповноту. На нашу думку, структурна макроповнота включає структуру наукового апарату і змісту дослідження. Відомо, що структура наукового апарату складається з доведення актуальності проблеми і теми, мети, завдань, об'єкта і предмета, концептуальної ідеї і концепції, гіпотези, методологічної і теоретичної основ, сукупності методів, наукової і практичної новизни отриманих результатів тощо.

Оптимізація наукового апарату полягає в удосконаленні кожного компонента (мікроповнота), а також реалізації взаємозв'язків між ними. З цією метою пропонуємо розробити графову модель наукового апарату, вершинами якої є його компоненти, а дуги вказують на наявність (відсутність) зв'язків. Оптимізація здійснюється в напрямі максимізації зв'язків між компонентами наукового апарату з урахуванням обмежень, зокрема, появи логічної неузгодженості.

Ми вважаємо, що розробка компонентів наукового апарату та його опис (структура, функції) має ґрунтуватися на застосуванні факторного підходу, сутність якого відображає така інваріантна послідовність кроків [3, с. 82–85]:

- визначення факторів, що впливають на процес, який досліджується;
- опис факторів та їх аналіз;
- виявлення суперечностей, які виникають при дії факторів;
- обґрунтування проблеми і теми дослідження, доведення їх актуальності;
- формулювання мети і завдань дослідження;
- розробка педагогічних умов зменшення рівня дії суперечностей.

Як приклад розглянемо дослідження Т.В. Лаврик “Педагогічні умови оптимізації системи дистанційного навчання бакалаврів галузі “Системні науки та кібернетика” в університеті”. Вчені Мінської філософської школи довели, що в людино-машинній системі діють чотири фактори: об'єктивний, суб'єктивний, особистісний і людський [4]. У системі дистанційного навчання діють такі фактори:

- об'єктивний – віддаленість у часі і просторі викладачів від студентів;
- суб'єктивний – обмеженість у здійсненні комунікацій між суб'єктами педагогічної системи;
- особистісний – студенти (особливо молодших курсів) недостатньо підготовлені до здійснення комунікацій і взаємодії з викладачем, іншими студентами;

– людський – наявність залишків авторитарного стилю спілкування деяких викладачів зі студентами в процесі дистанційного навчання.

Як результат дії вказаних вище факторів, у людино-машинній системі виникають суперечності. Вчені, які належать до філософської школи Московського університету, суперечності між об'єктивним і суб'єктивним описують як суперечності “між здатністю людини здобувати повне, абсолютне знання про навколишній світ і обмеженістю її реалізації на кожному конкретному етапі розвитку суспільства; між потребою ... в нових знаннях ... і обмеженими можливостями їх здобуття” [5, с. 37].

У дистанційному навчанні студент як суб'єкт, віддалений від викладача, виявляється недостатньо підготовленим до організації, планування, самооцінювання власної діяльності в нових умовах (суперечність особистісного фактора пов'язана з дією об'єктивного та суб'єктивного факторів).

Надання студенту достатньо повного комплексу навчальних матеріалів ще не означає, що для нього створені необхідні умови стосовно організації навчальної діяльності та управління нею, а також спілкування з викладачем й іншими студентами (суперечність особистісного фактора).

Залишки авторитарного стилю спілкування у деяких викладачів заважають встановленню постійних зв'язків зі студентами, налагодженню спільної продуктивної діяльності (суперечність людського фактора).

Розробимо умови, що сприяють зниженню рівня дії суперечностей, які виникають у процесі навчання. Відносини між викладачем і студентами відображають взаємозумовленість і взаємодоповнюваність, що забезпечують наявність зв'язків між суб'єктами. Тому можемо зробити висновок, що, крім, суперечностей, між цими суб'єктами існує і гармонія як особливий вид зв'язку.

Філософи стверджують, що гармонію становить таке відношення між сторонами, яке, відрізняючись, має загальну об'єднувальну основу і, щоб існувати, сторони передбачають одна одну: “Гармонія характеризує таке відношення, сторони якого взаємно доповнюють, але не виключають одна одну, причому це взаємодоповнення є настільки сутнісним, що без нього неможливо існування всього фрагмента дійсності, всередині якого це відношення склалося” [5, с. 84].

Процес дистанційного навчання відбувається в педагогічній системі і супроводжується наявністю суперечностей; поруч із ними існує гармонія (внутрішня, зовнішня). Наявність внутрішньої гармонії (між суб'єктами) і зовнішньої (між педагогічною системою дистанційного навчання й іншими системами – економічною, соціальною, політичною, екологічною тощо) є засадою існування і розвитку самого дистанційного навчання.

Зазначимо, що педагогічні умови, які сприяють зниженню рівня впливу суперечностей процесу навчання, мають бути спрямовані на обидві сторони – викладача і студента – для збереження і розвитку гармонії їх відносин.

Перша умова: надання студенту засобів для формування мотивації, здійснення цілепокладання, планування та рефлексії – розроблена у відповідь на виявлені проблеми стосовно недостатнього рівня здатності студентів до організації своєї діяльності. Перша умова сприяє також гармонізації відносин,

тому що студент, виконуючи настанови викладача, буде мотивованим до навчання, усвідомить його необхідність, можливість за наявних умов. Отже, перша умова має забезпечити дію системоутворювального фактора на орієнтувальному етапі навчання через самоорганізацію студента.

Друга умова: залучення студента до самостійної пізнавальної діяльності через комплекс відповідних завдань – зумовлена суперечністю між наявним, достатньо повним комплектом навчальних матеріалів і відсутністю засобів управління діяльністю на другому етапі технології – пізнавально-перетворювальному. Застосування другої умови також сприяє гармонізації відносин між викладачем і студентами через завдання, які допомагають студентові в пізнанні змісту освіти, зокрема, і на творчому рівні.

Третя умова: оптимальне поєднання засобів реалізації індивідуальної, групової та колективної діяльності студентів – забезпечує дію системоутворювального фактора – спілкування – на контрольно-рефлексивному етапі. Умова послаблює дію суперечності людського фактора і забезпечує гармонізацію відносин усіх суб'єктів педагогічної системи дистанційного навчання.

Розроблені умови можуть слугувати засобом оптимізації, якщо вони будуть ураховані при проектуванні педагогічної системи і сприятимуть максимізації критеріїв і показників системи дистанційного навчання (див. табл.).

Таблиця

**Співвідношення умов з критеріями
і показниками оптимізації системи дистанційного навчання**

№ з/п	Умова оптимізації	Критерій	Показники
1	Надання студенту засобів для формування мотивації, здійснення цілепокладання, планування та рефлексії	Розвиток здатності до самоорганізації	Мотивація до здійснення дистанційного навчання, вміння цілепокладання, планування, рефлексії
2	Залучення студента до самостійної пізнавальної діяльності через комплекс завдань	Розвиток здатності до самоуправління	Самостійність, активність, повнота, гнучкість, системність знань
3	Оптимальне поєднання засобів реалізації індивідуальної, групової та колективної діяльності	Розвиток комунікативних умінь	Уміння обмінюватися інформацією, надавати і отримувати консультацію, допомогу, оцінювати результати

Висновки. Структурно-функціональна повнота педагогічного дослідження забезпечується реалізацією взаємозв'язків (функцій) між його компонентами:

- факторами, які суттєво впливають на педагогічний процес (об'єктивним, суб'єктивним, особистісним, людським), особливо – віддаленістю в просторі й часі суб'єктів педагогічної системи;
- умовами, що сприяють зменшенню рівня впливу суперечностей, гармонізують відносини між суб'єктами, забезпечують дію системо-

утворювальних факторів (організація, управління, спілкування) на кожному етапі технології навчання.

Теоретично обґрунтовані педагогічні умови мають суттєво підвищити міру різноманітності діяльності органу управління навчальною діяльністю студентів, збільшити значення критеріїв оптимальності та їх показників з урахуванням обмежень, тобто ці умови можуть розглядатися як засоби оптимізації педагогічної системи.

Література

1. Дмитренко Т.О. Концептуальні основи формування поняттєвого базису педагогіки / Т.О. Дмитренко, К.В. Ярьсько // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Х. : Українська інженерно-педагогічна академія, 2008. – Вип. 21. – С. 18–24.
2. Новий тлумачний словник української мови : в 4 т. / [уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко]. – К. : АКОНІТ, 1999. – Т. 3. – 927 с.
3. Ярьсько К.В. Культура управління навчальною діяльністю студентів : монографія / К.В. Ярьсько. – Х. : ХНУРЕ, 2004. – 235 с.
4. Человек: Философские аспекты сознания и деятельности / [Т.И. Адуло, А.И. Антипенко ; под ред. Д.И. Широканова, А.И. Петрушика]. – Минск : Наука и техника, 1989. – 208 с.
5. Материалистическая диалектика как научная система / [под ред. проф. А.П. Шептулина]. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1983. – 296 с.

ЗАЙКОВСЬКА С.В.

СУТЬ І ЗМІСТ ПОНЯТТЯ “ВПЕВНЕНІСТЬ У СОБІ”

У контексті гуманістичного підходу та впровадження в педагогічну практику компетентнісної парадигми все більше фахівців різних галузей – філософів, психологів, педагогів, соціологів – приділяють увагу проблемі впевненості як одній з найскладніших і важливих для повноцінного особистісного зростання. Проте теоретичний аналіз досліджень з цієї проблеми показав, що існують різні точки зору на визначення поняття “впевненість у собі”, які потребують подальшого аналізу та узагальнення.

Актуальними є психолого-педагогічні погляди на проблему впевненості у собі сучасних науковців. У нашому дослідженні проаналізовано праці Т. Скрипкиної, А. Козиревої, Л. Сохань, Г. Тульчинського, С. Тищенко та інших.

Мета статті – визначити та проаналізувати існуючі погляди українських та російських науковців на проблему впевненості у собі, обґрунтувати необхідність подальшої розробки цієї проблеми.

Аналіз наукової літератури з проблеми виховання в особистості впевненості в собі дає підстави стверджувати, що існують різні аспекти заявленої проблеми. У поглядах на впевненість є те, що їх об’єднує, проте й специфічне для різних галузей знань та представників різних шкіл. Досліджуючи феномен упевненості, можна зазначити, що серед науковців наявні різні підходи до його вивчення. Його розглядають як:

- емоційно-вольову властивість;
- результат знань, досвіду прогнозування подій;